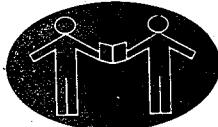

Jèkababaraz

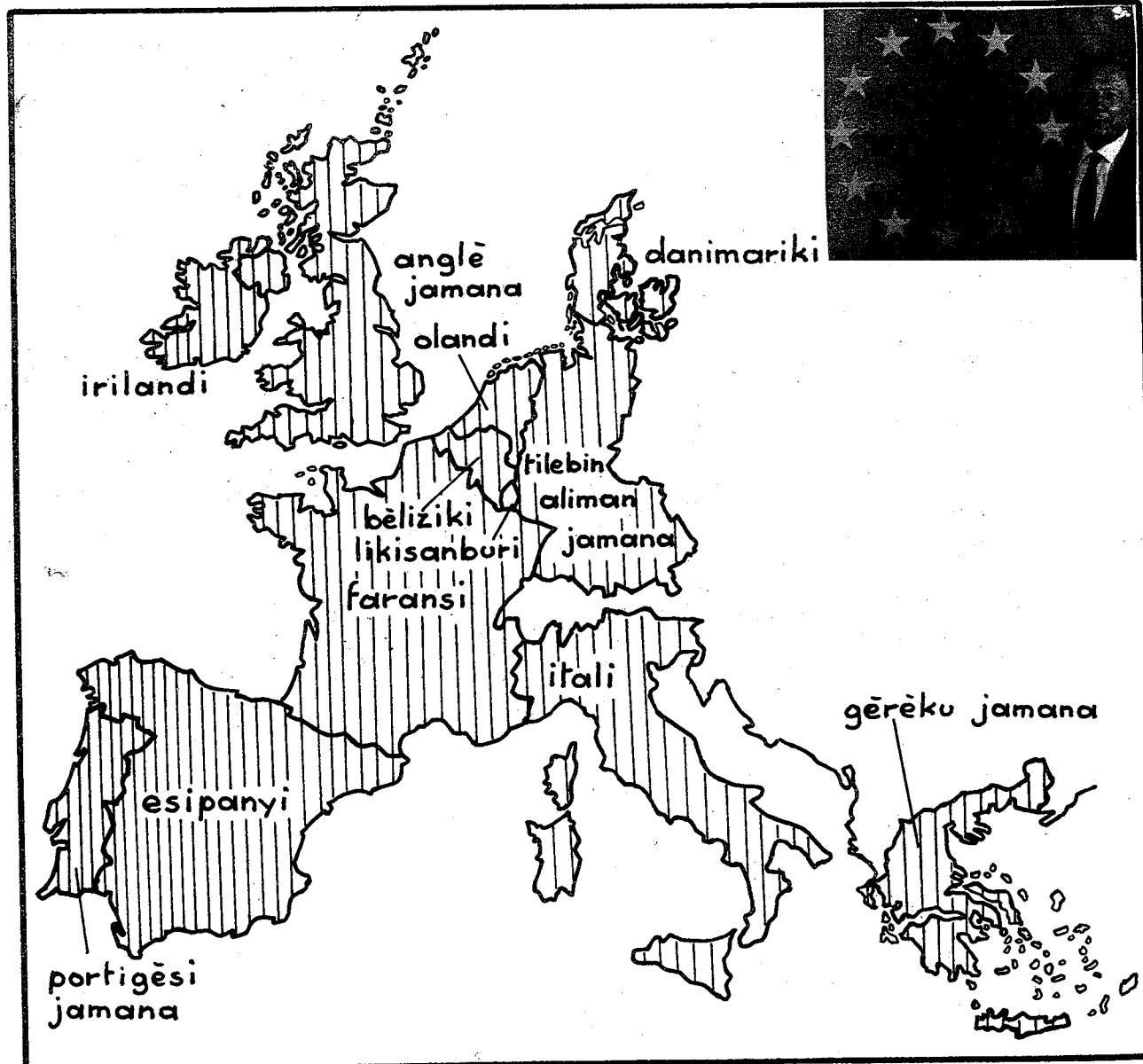

"ni jekafò ye daamu ye,
ekabaara nyogòn daamu tè."

OCED

nimòrò 28 - san 1988n awirili kalo - a sòngò : dòròmè 20

Eròpu jamana tan ni fila jèlen filè nin ye

Min bè sòrò nimòrò in kònò, o filè nin ye :

nyè 2,3,4,5,6	Dinyè kibaruya : Eròpu jamana jèlenw
nyè 7,8	Muso ka cèsiri : dugu musow dèmèni CMDT maraw kònò
nyè 9,10,11	Duguw kumakan : jiri turu ko fòra Jalaninkòrò
nyè 12	Tulon tè sèbè sa : kabako saba

dinge kibaruya

Eròpu jamana jèlenw jòyòrò

Mali sòrò yiriwali la

Eròpu jamana jèlenw ye mun ye ?

Eròpu jamana tan ni fila jèra ka sòrò yiriwa tòn sigi : o faso jamà tan ni fila bènna fò la k'u ka sini nyèsigi baara kè kelen ye.

Faamuya siraw tè kelen ye, jogow man kan, dònkok man kan, nka o m'u bali k'u ñaniya kè kelen ye ka dinyè latigè hè-rè la : u b'a fè ka jòyòrò sòrò dinyè politiki la, ka dinyè-latigè ni baara nògòya jama ma, ka tilennenya jiidi dinyè kònò, sanko jamana yiriwataw kònò.

Eròpu jamana jèlenw ye tòn kura ye, a san 30 dòròn de ye nin ye. O kònò, yèlèma caman donna a la, jamana wèrèw farala a kan, dakun wèrèw farala a ka baara kan, a ka kan ka fura teli nyini minnu na : baara dèse, dabali fèerè kura nyini, sigiyòrò makaranni, ani nafolo ko nyè nyinini.

1950 san kalo 5n tile 9, Robert Schuman⁽¹⁾, Faransi sira-taama setigi, o y'a dajira tile-binna Eròpu jamanaw la u ka bén finfin ni nègè dabali ko la. O bénkan sèbèn dilanna 1951.

Bénkan min ye Eròpu jama-

naw ka jè in sintin 1957 san na, o sigibagaw tun ye jamana b'ye : Bèliziki, Tilebin Aliman Jamana, Faransi, Itali, Olandi ni Liksanbur.

1973 la, Danimarki, Inlandi ni Anglè Masa Fangà farala kulu kan.

Gèrèki jamana kèra u tannan ye 1981, Pòrtugèsi ni Espanyi ka sòrò k'u dafa 12 la.

Eròpu jamana jèlenw ye baarada caman sigi, minnu b'i ka konyèw nyènabò, an'a ka nafolo ko n'a ka sariya kow :

- **Depite kulu** : mògò 518 sigen b'e ka hakililaw woloma, ka musaka ko nyènabò.

- **Yamaruya Blon**, yamaruya dili se b'e o min kelen ye. O mògò ye jamana 12 ninnu sira-taama setigiw de ye. Jamana nyémögòw yèrè b'e nyògòn sòrò tónsigi la sinyè saba san kònò ka Yamaruya Blon in kuntilen-nabaw dantigè.

- **Kèlòsili Kulu** (mògò 19) b'e sariya matarafali ni bènkanw tiimèni kòlòsi.

- **Sariya Kulu** (mògò 17) b'e jè sariyaw n'a taasiraw dantigè.

- **Jatebò Kulu** (mògò 12) b'e musaka nyènabò konyuman kòlòsi.

Robert Schuman ja filè

(1) i b'a kalan k'a fò : Orobéri shumani

Eròpu jamana jèlenw ni jamana yiriwataw cè

I ko Faransi b'a fè sirataama ka to a n'a ka Afiriki jamana maralen kòròw cè sòrò si-ratègè la, a y'a nyini Ròmu bènkan min sigira 1957 kalo 3n tile 25, o ka jateminè ka se Afiriki ni Ameriki jamana dòw ni Pasifikasi ma. O dékèra Eròpu ka jamana jèlenw ka Yiriwatòn sigi kun ye, min tògò ko "FED", n'o wari bè kè ka jamana yiriwataw dèmè.

Yawunde bènkanw

Jamana maralenw kelen k'u yèrè ta 1960 la, sira kura wè-rèw nyinina ka don Eròpu Jè ni Afiriki jamana 18 cè. Bènkan sigira u ni nyògòn cè Yawunde (Kamerun faaba) san 1960 la,

k'o ròkuraya 1965 la ka san 5 wèrè nyèsigi.

Lome bènkanw

1973 la, Anglèw donnentòn na, Eròpu ka dèmè lasera Anglè mara kòrò jamanaaw ma. Bènkan dò sigira Lome (Togo faaba) 1975 kalo 2n tile 28.

Jamana 66 jèra ka tòn kelen sigi 1975 kalo 6n tile 6 ka bèn kelen na u ni Eròpu cè taama na. O tòn tògò ko ACP. Afiriki jamanaaw b'a la, jamana dòw b'a la, minnu sigilen bè Kènyè-kayan fan Ameriki ni woroduguyan fan Ameriki cè, Pasifikasi kònò gun dòw fana b'a la. O jamana 66 ninnu ka kubeda kè-renkèrennen sigilen bè Briksèl

(Bèlziki faaba), Eròpu Jamana jèlenw ta kérè fè.

1980 na, Lome bènkan ròku-rayara ka san 5 wèrè nyèsigi. U labanna ka bènkan sabanan sigi 1984 kalo 12n tile 8. O bè taa fo 1990 kalo 2n na.

Bènkan ninnu kelen kelen bée kònò, nafolo hakè dò bë dantigè, FED bë min tlan, ani Eròpu ka manankun waribon bë min jurudon.

Bolomafara cogow

FED ka bolomafara cogo ka ca : dèmè nyèsigilenw ani dèmè sudabaliw.

Dèmè nyèsigilenw bë taa 70%

FED ka dèmèni kèra sababu ye ka bagan caya kosebè Zambì jamana kònò

la. A fanba ye **ninna** ye. **Juru** fana bè don fo san 40 (san 10 de bè kè sani a sara ka daminè). O juru tònò ye 1% ye. Ni jamana sòrò dògòman don, n'a bè ACP ka tòn na, a ka juru tònò bè se ka dògòya fo 0,25%.

Dèmè sudabaliw filè :

- Ni jamana yiriwata miñ ka

kòkanfeerefèn sòngò binna di-nyè na, **stabex**⁽²⁾ b'o bolo dafa. Mali kòori n'a tiga bòra a nun ma.

- **Sysmin**⁽³⁾ bè daman baara musaka ko nògòya.
- Bolomagèn bè kè ka **ja ni suman dèse** kùnbèn.

(2) I b'a kalan k'a fò : èstabèkisi

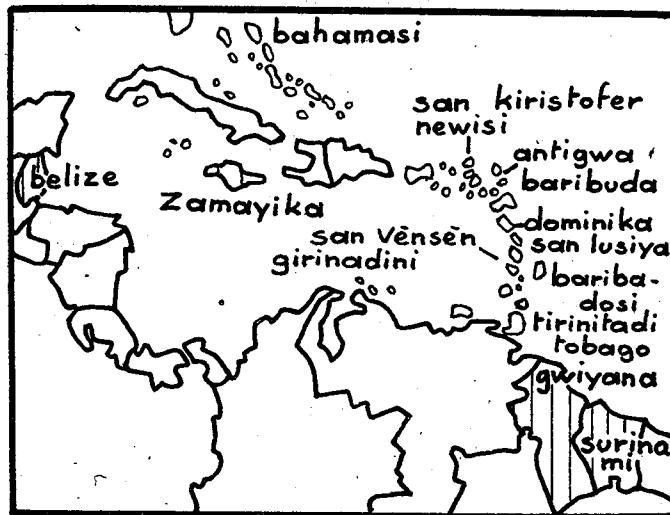
(3) I b'a kalan k'a fò : sisimini

- Tònò min bè kè ka sara Erò-pu ka manankun waribon ye, a b'a jò n'o dòw ye yaasa **juru sarali** bè nògòya jamana yiri-wataw ma.

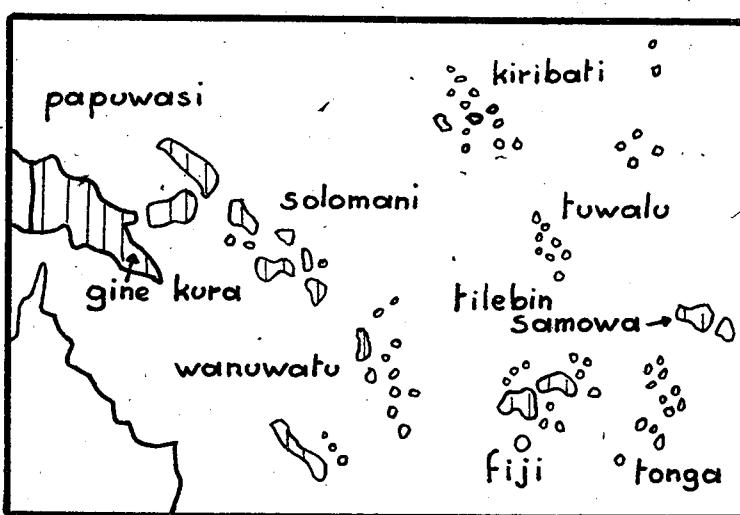
Ni jamana min bè dèmè nyini, o b'i sara ACP la, olu k'a waleya sèbènw dilan k'a dajira sariya kulu la.

Afiriki jamana minnu bè ACP la, olu filè

Jamanaw filè, minnu bè ACP la,
n'olu sigilen bè Ameriki fila ni nyogòn cè.

Pasifikasi kònò gun minnu bè ACP la,
olu filè nin ye.

Mali ni Eròpu ka FED ka dèmè

Dèmè nyèsigilen

Mali woroduguyan fan

Mali woroduguyan fan bolo bè ka bò Eròpu Jè nun ma kabi bi tè.

1968 na, Eròpu ye cikèda dò musaka bò Fana, o ka kè fòlò ye ka bagan furakè yòròw sigi-sigi Fana lamini kònò. Npèrè-furakè-dingèw labènna Nangola ni Fana ni Marakakungo, ka bagan dògòtòròso jò Fana. O bè baara kè hali bi wa a bèna a san mugan seli kè nyinan. Cikèda in ye cikè dugukolo suma fana kè, ani dugukolo dònniyanini baaraw. Taari 85 000 sumana 1968 ni 1978 cè.

FED ye kòori dòni mobili fana san, ka kòori mugu ladon-gaw jò, ka malo sènè falaw labèn Sikaso mara la, ka ndama mara jasaw labèn Madinajasa, Yanfolila kafo la.

San tèmènen ninnu na, FED ka dèmèni kèra sababu ye ka jirisyen nakò labèn jirituru kanma dugu yiriwa tòn 120 kònò : o bée lajèlen musaka bennna dòròmè miliyòn 12 ma.

Mali kènyekayan fan

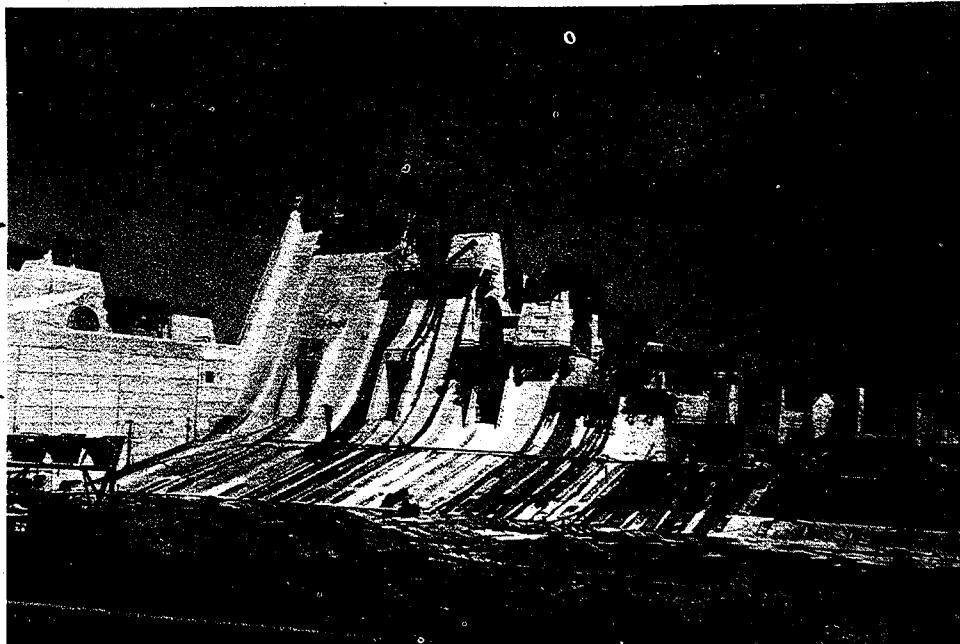
Kosa in na, FED y'a barika da Mali kènyèka bolo de kan, ja digira o min na kosèbè : ka ji sama Joliba la ka malo sènè fala labèn mara wòorònan ni wolonwulanen na, ka balan misènw dilan Kadò jamana kan, ka kòlònw sen.

Ofisi ròkurayali

A bèna a jòyòrò kè Ofisi ròkurayali baara fana na.

Dèmè sudabali

Kòori kòkòròmadonnen bè kosèbè. Kabi 1975, STABEX bè Mali bolo dafa n'a ka kòkan

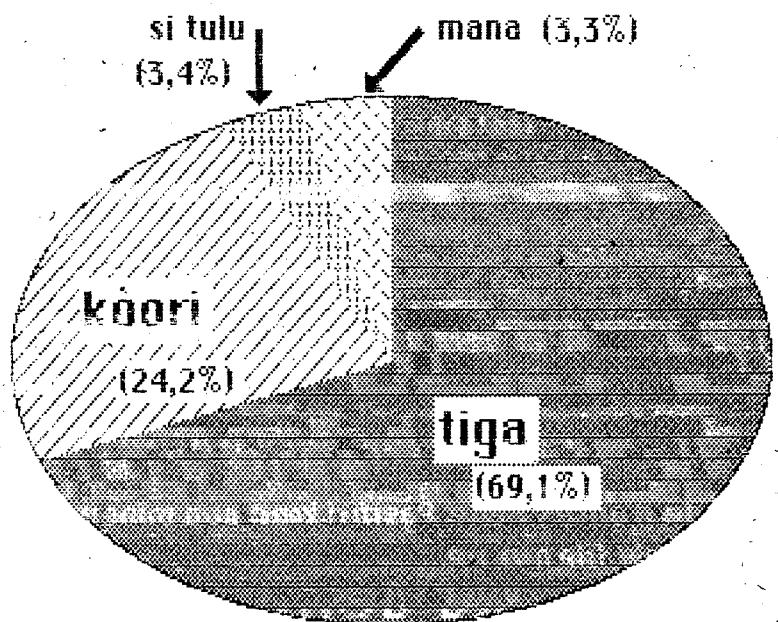
Manantali barasi filè.

FED ni jamana caman jèra ka OMUS dèmè o jòli la

STABEX ka dèmè ka ngèsin Mali ma (k'a ta san 1975 fo san 1986)

San	Sènèfènw	kasabi (sefa dòròmè)
1975	kòori	44 565 126
1976	mana	58 274 560
1978	tiga kòori	267 544 55 34 119 548
1979	tiga	267 606 262
1980	tiga si tulu	175 346 982 16 319 488
1981	si tulu tiga	44 901 029 35 011 259
1982	tiga	243 856 630
1983	tiga	219 953 753
1986	kòori (nyèbila)	343 600 000
a bée kafolen		1 751 099 189

Nan y'a jateminè, an b'a ye ko dòròmè 1 209 319 438 sòròla tiga feere gèlèya ko la, ka dòròmè 422 284 674 sòrò kòori feere gèlèya ko la, ka dòròmè 61 220 517 sòrò si tulu ko la, ani ka dòròmè 58 274 560 sòrò mana ko la. O ja filè :

feerefèn min sòngò binna, i n'a fò kòori (san 1975, 1978 ani 1986), ani tiga (1978, 1980, 1981, 1982 ani 1983) ani si tulu (1980 ni 1981) ani mana (1976).

Kabi 1986 la, kòori sòngò bidden a feere yòròw la dinyè kònò, STABEX bè Mali dèmè k'o wo geren. O hukumu kònò, 1987 san kalo fòlò la, sefa tama miliyari 1 ni miliyón 718 dira Mali ma, ka tila ka tama miliyari 3 ani miliyón 174 ani

626 583 fara o kan kalo 10n na, k'o bée lajèlen kè miliyari 4 ani miliyón 892 nyògòn ye. O de ye FED kè kòori kòkòròmadonnaw la belebele dò ye. Dèmè de kèra sababu ye Mali kana fèn bò kòori san sòngò dòròmè 17 la cikèlaw bolo.

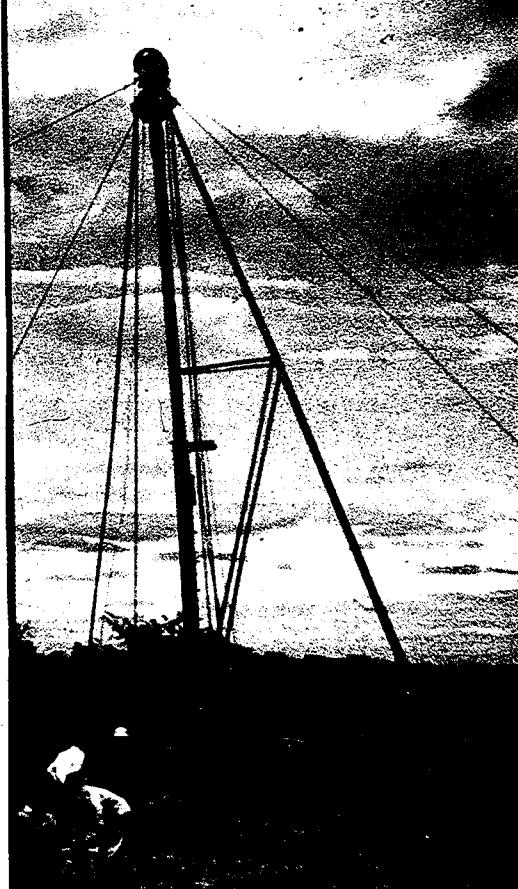
Dèmèbaga nyènama

Eròpu jamana jèlenw ye Mali jama dèmèbagà nyènama ye, w'a ganiya ye ka Mali kòkòròdon a ka sòrò yiriwa baaraw la.

Nikòli Peri (Eròpu Jamana jèlenw ka ciden) min nana bò Mali la 1988 kalo 3n tile 14, o taalen foli bila Mali setigi fòlò Mamadu Danbelé ye, a y'i kan to ko Eròpu bè ka jateminè kè, cogo min a bëna a ka juru to saheli jamanaw ye, yaasa a na se ka wuli sen kura ta.

Eròpu jè toomashyèn filè

FED bè ka kòlònba dòw sen

Dugu musow dèmèni koori sénè baarada maraw kònò

Kabini san 1980, kòori sénè baarada y'i mago don musow la, ko dugu tè se ka yiriwa mušow kò.

O kanma, CMDT ye muso dòw sigi Kucala, Sikaso, Fana ani San. O muso ninnu ka baara nyèsinnen bë dugu musow dèmèni ma u ka baaraw la.

Baara fòlò minnu kèra

Karamogomuso ninnu ka baara fòlò kèra ka kòlòsili kè, ka dugu musow haminankow dòn, ani ka wale dòw sigi sen kan, i n'a fò balikukalan, tinminèmuso dèmèni, niwakini dili denmisènw ma, denmisèn ka balo ko nyuman, farikolo saniya ko, gakuru ñanaw, kàlali, sògòli, galadon.

San 1983 zuwèn kalo la, muso faamuyalenba dò (n'o tògò ko Anèti Korèzi) nana o baara kèlen ninnu lajè. A y'a kòlòsi ko dugu musow bë min nyini, o ye CMDT k'u dèmè sénèkè ko la, kò sénè de bë se ka wari don u bolo k'u mago caman nyè.

Sénè yiriwali baaraw

O kosòn, san 1984, 1985 ani san 1986 la, CMDT ka karamogomusow y'u ka baara nyèsin malo sénè ma, ani nyò ni tiga.

O baara nyèna yòrò dòw la. Nka a ka ca a la, o baara ma se ka sira sòrò k'a da gèlèya dòw kan:

- Juru tè se ka don musow la CMDT fè, i n'a fò juru bë don

Musow dèmèni in konyènabòbagaw

ka bò numanyan fan fè : Lida Zuidberg (Olandika), Aminata Dukure (Sikaso), Nantènè Kulubali (Fana), Fanta Kante (Kucala), Mayimuna Sise (San)

cèw la cogo min ; bawo, musow bë fèn min sénè, o fèn wè san CMDT fè, Jurudonbaliya nin kèra sababu ye, si nyuman ma se ka sòrò, ani nògò n'a nyogonnaw.

- Taama ko gèlèyara karamogomusow bolo ka taa bò dugu musow ye. O kèra sababu ye, wale dòw daminèna, minnu ma se ka dafa ka nyè.

San 1986 mè kalo la, kòori sénè baarada y'a nyini Olandi-

kaw fè, u ka dèmèni lase an ma; muso ka baara ko ninnu bë se ka nògòya cogo min.

Olandikaw ka dèmèni

Olandikaw sònna o ma : KIT^(*) ye muso faamuyalen dò bila, n'o tògò ko Lida, ka na sigi Kucala sètanburu kalo téménen.

^(*) KIT ko fòra jékabaara nimòrò 16 kònò, a nyè 4 la.

Olandikaw bè wari min di muso dèmèni baaro in na

Mògò sara wari	dòròmè
Kalan musakaw	582 800
Dèmèni baara musakaw	6 003 000
Fèn santaw songò	7 134 000
Wari min bè di jurudon ko nògòyali kanma	6 742 500
Wari marata ka bèn fèn balalenw ma	30 103 160
	2 528 320

Wari bée lajèlen 53 093 780

Lida bè CMDT karamògòmuso dèmè u ka baara konyènabòli la, ani o baara kiimèli la.

Olandikaw bëna san saba kè ka musow dèmè, fo ka se san 1990 zuluye kalo la. O san saba kònò, baara bè kè Kucala, Fana, San ani Sikaso maraw la.

O dèmèni bè nyèsin fèn minnu ma, o filè :

- Kalan minnu na kè ka nyèsin dugu karamògòmusow ma.

- Taama ko nògòyali : mobili ni mobilèti bè di, yaasa karamògòmuso bée bée se ka taa bò dugu musow ye sanga ni waati bée.

- Cikè minèn hi baarakè minèn sòròli, i n'a fò nyòsi mansin, si tulubò mansin, an'a nyògòn-naw.

- Si nyuman sugandili.
- Juru ko nyènabòli : wari bëdi, min bëna kè sababu ye, jurudon ko bë nògòya musow la.
- Musow dèmèni u ka baaraw la, yaasa u ka nyè ka taa a fè, i n'a fò safunè dilan, si tulubò, dòlò tobi, bagan mara, nakò sènè, gakuru gana kan tobili, ani k'u dèmè dògò ni jì doni na, fali la walima wotoro la.

**Dèmèni in bë kè ka bèn
dugu muso yèrèw
haminankow ma**

Minén san ko ani juru ko nògòyali, CMDT mara kelen kelen karamògòmuso de bë o konyènabò k'a bèn o mara musow haminankow ma. O bë kè sababu ye ka dugu musow dèmè, u yèrè b'a fè ka dèmèni sòrò cogò min.

Dugu muso yèrèw haminankow

Jiri turu ko fòra Jalaninkòrò

San 1987 marisi kalo la, kalan dò kèra Jalaninkòrò, n'o ye Boyi ZAER dugu dò ye. A jirala o kalan sen fè ko n'an b'a fè ka ja kèle, k'a sòrò an mage tè ban jiri la, an ka kan

- ka jiri turu,
- ka dò bò dògò jenitaw la ni lafiyadibi ni biyogazi dilanni ye.

Bi gèlègaw

Bi ni fòlò fòlò tè kelen ye

Fòlò fòlò, duguw tun man bon, mògò tun man ca, bin ni jiri ni sogow tun ka ca kungo kònò, sanji tun bè labòli kè, kòlòn tun tè ja, suman tun bè nyè kosèbè k'a sòrò forow tun man bon. Bagan mara tun ma jiidi, jiri tigè tun tè kè kosèbè.

An bè yòrò min na i ko bi, duguw bonyana, mògò cayara, bagan mara jiidira, bin ni jiri ni sogow dògòyara kungo kònò, sanji tè labòli kè, kòlònji dògòyara. Dunkafa tè sòrò bawo suman tè nyè kosèbè k'a sòrò forow ka bon.

gèlèya sababu

A kòlòsira ko nin gèlèya sababu ye jiri tigè ye. Mògò de bè jiri tigè a ka magow kanma, i n'a fò so jò, sinsan jò, foro kura bò, sira kura bò, tobili, bagan mara, ani bololabaara-kèlow bè minèn minnu dilan.

Mògò bè tasuma fana don kungo kònò, walasa ka bin nugulen sòrò baganw ye, ani ka foro kura bò nògòya, ani ka fèlè diya, ani k'i tanga kungo kònò-fènw ma.

Nin mago nyè bée sen fè, an bè ja de wele. Ja dun ye an jugu de ye, an ka kan ka min kèle. N'an b'a fè k'a kèle k'a sòrò an mago tè ban jiri la, an ka kan ka jiri turu ani ka dò bò dògò jenitaw la ni lafiyadibi ani biyogazi dilanni ye.

N'an ko "jiri turu", o ye ka jiri kuraw turu, minnu bè kè tigèlenw nònabilaw ye. Hali ni turulen hakè tè se ka tigèlen hakè bò k'a d'a kan tingèli ka teli ni nyèli ye, o wale b'an dèmè ka ja kumbèn.

Ni jiri tè, an tè balo

Jiri nafa ka ca

- Jiri de bè kè sababu ye, an bè sanji sòrò ka se ka sènè kè.

O kè cogo filè nin ye : ni tile funteni dara jiri kan, jiri bulu bè ninakili ka wòsi. O bè kè sumaya ye ka yèlèn san fè. Ni jiri ka ca yòrò min, i n'a fò jiri tuba, sumayaba de bè sòrò o sanfè la. A kòlòsira ko finyè bè wuli ka bò yòrò kalamanw na ka taa yòrò sumalenw na. Finyè fana de bè na ni kabonogòw ye. Dugukolo ka munununi kosòn, samiyè fè, finyè bè bò kòròn fè ka taa tilebin fè. Ni kabonogòw sera jiri tuba san fè, sumaya in b'u kònò-ji simi. O similen kisèlama de bè jigin, o de ye sanji ye.

- O tèmènen kò, jiri tuba yòròw finyè saniyalen don, a nèema ka bon.

- Jiri tubaw kòrò, jiri bulu binnénw bè toli ka kè nògò ye dugukolo la. O nògò bè kè sababu ye sanji bè jigin konyuman dugukolo la. O b'a jira ko jirimà yòròw dugu jukòrò ji ka ca ni jirintan yòròw ye.

- Baarakè jiriw ani tobilikè dògò fana ye jiri nafa dò ye.

- Jiri bè denw kè, an bè minnu dun ka tila ka mago caman nyè u la.

- Dògòtòrò fura ni bamanan furaman bè dilan jiri de la.

Jiri syèn foro

Ni dugu min b'a fè ka jiri turu k'a nyè k'a sabati, fo a ka jiri syèn foro dan.

Jiri syèn foro labènni

Dugu ka jiri syèn foro bonya b'e bò a ka jiri turuta b'èrè la san kònò : ni dugu min b'e se ka jiri foro taari fila k'e san kònò, o b'e jiri syèn 2400 de sòrò.

Dugu ka jiri syèn foro b'e k'e ji k'èrè fè, min tè ja san b'e kònò. O yòrò ka dakènyè, a kana k'e ji sigi yòrò ye samiyè fè. A sènèkè dugukolo ka dunya, nògò fana ka k'e a la.

Minèny minnu b'e nyini dugu jiri syèn foro baara kanma, o ye jiri sòn nègè fila ye, ani bese kelen, jiri bolo tigèlan kelen ni daba kelen.

Jiri syèn foro b'e labèn ka binw ni jiri misènw tigè, ka k'ènè dakènyè, ka sòrò ka nògò don a la (farafin nògò de b'e cè) k'a yòrò labò kosèbè, k'a k'ènè sen (dabakisè b'e don dugukolo la fo ka se santimètèrè 40 ma).

Ni jiri tè, an tè balo

Sinsan b'e jò, k'a jòjan k'e mètèrè 11,40 ye, k'a jòsurun k'e mètèrè 10 ye, k'a kundanma k'e mètèrè 1,70 ye. Ni sinsan min b'e nin bo bonya la, jiri fan 5 b'e se ka dilan o kònò.

Jiri syèn fanw b'e dilan. Ni dugu min b'a fè ka taari fila k'ènè turu jiri la, o b'e jiri fan 5 de dilan k'u jòjan k'e mètèrè 10 ye, k'u jòsurun k'e mètèrè 1,20 ye. U ni nyogon ce k'ènè b'e k'e santimètèrè 65 ye. Jiri syèn 500 b'e sòrò fan kelenkelenna b'e kònò.

Danni ni sun farali

Ni dugu b'a fè ka jiri suguya minnu turu, jiri syèn foro nyèmögòw de b'e taa u kisè tòmò, k'u k'e si ye.

Danni b'e k'e zuwèn kalo la, fo zuluye kalo. Jiri kisèw b'e dan sira sira jiri fanw kònò ka dannidingèw dunya k'e santimètèrè 1 ye, ka dannidingèw ni nyogon cè k'e santimètèrè 3 ye, ka dannisiraw ni nyogon cè k'e santimètèrè 20 ye.

Danni k'èlen kò, sonni b'e k'e sinyè fila tile kònò ni jiri sònnañw ye : sinyè fòlò b'e k'e sògòma sani ka tile funteni bò, filanan b'e k'e wula f'e tile bin tuma.

Ni jiri kisèw falenna ka syènw b'o dugu la kosèbè, sunw b'e fara ka tègè nyè kelen bila u ni nyogon cè.

N'an b'a fè ka jiri kisèw dan mana bòrèninw kònò

An b'e palan nyè 15 bògò suma k'o fara palan nyè 3 cèncèn kan, ka palan nyè kelen farafin nògò fara o kan k'u nyagami.

An b'e manà bòrèninw lafa n'o bògò nyaganinen ye.

An b'e jiri kisèw dan u kònò, ka dannidingè dunya b'en-santimètèrè 5 ma.

U b'e sòn sinyè fila tile kònò ni jiri sònnañw ye.

Dugu ka jiri foro

Jiri foro labènni

Dugu ka jiri foro ye foroba foro ye. O la, a k'e yòrò fana ka kan ka k'e foroba yòrò ye.

O yòrò ka kan ka surunya dugu la, walasa k'a iadonni baara nògoya. A ka k'e sira k'èrè f'e k'asoròli nògoya.

A man kan ka k'e jiri la ye walasa ka jiri tigètaw dògoya. A ka k'e yòrò dakènyèlen ye, ji boli sira tè min na.

O kènè bè danbò, i n'a fò foro bè suma cogo min ka kòrò. Furancè kelen min bè a ni foro tòw cè, o ye k'a fò a ka kan ka lamini ni tasuma kumbèn kènè ye, min bonya ye mètèrè 10 ye.

Jiri tigè bè kè marisi kalo kònò. Kènè min danbòra jiri foro kanma, o kònò jiri kalaw bè tigè fo dugu ma. Nka jiri bée tè tigèta ye : jiri minnu lakananen don sariya fè, i n'a fò jala, nèrè, si n'a nyogonnaw, olu tè tigè (jiri lakananen man kan ka tèmè 10 kan taari kelen na). Jiri bolo tigèlenw bée bè doni ka bò kènè kan.

Jiri turu dingèw

Bòlòw bè turu jiri foro kènè kònò, minnu cè janya bè kenyè jiri sugandilen danduguw ni nyogòn cè ma.

Dingè senni bè kè awirili kalo la. Dingèw bè sen k'u bonya kè santimètèrè 60 ye, k'u dunya fana kè santimètèrè 60 ye. Bòlòw turula yòrò minnu na, dingèw bè sen yen.

Dingè man kan ka sen yòrò dòw la, i n'a fò jiriba jukòrò, jiri misèn lakanalen ju ni mètèrè 2 cè ani tasuma kumbèn kènè kònò.

Dingè bè datugu ni bògò ye, nka santimètèrè 5 bè bila k'a kè yòrò lankolon ye sanfèla la. O bè kè sababu ye ka jiri turu yòrò nò bila ani ka ji kumbèn, min bè sigi ka tila ka jigin dingè kònò.

Yanni jiri turu cè, suman dòw bè se ka sènè jiri foro kènè la : o ye sumanw ye, minnu bè se ka dan samiyè sanji kun fòlòw fè, i n'a fò tiga, shò ani tiganinkuru. Nka kaba, nyi, foronto, filen, ani kòori man kan ka sènè a la.

Jiri syèn turuli

Jiri syèn madonini ka gèlèn, bawo tile ni finyè man kan k'u diliw sòrò. O la, bògò ka kan ka don diliw maf k'u datugu.

Jiri syèn bè turu samiyè daminè sanjiba dò nalen kò fè (zuwèn kalo wàlima zuluye kalo).

- O baara' bè kè ni hakili ye :

- I'bè dingè bò, jiri diliw bée bè se ka don min kònò.

- Ni jiri syèn kala dafalenw don, i bè dò bò u buluw la. O bè kè sababu ye ka ji funteni bòta dògòya (ji funteni bè bò jiri buluw de fè).

- Ni jiri syèn kala tigèlenw don, i bè dò bò u diliw la. O bè kè sababu ye ka dò bò ji samata la ka bò dugu jukòrò.

- Ni jiri syènw don, minnu kisè dannen don mana bòrènin kònò, i bè dò bò u buluw la, ka mana fara ka bò u la ka bògò to u ju la.

- N'i b'u don dingèw kònò, i b'i jija u bée tilen-

**Dingè bè ji kumbèn,
min bè sigi ka tila ka jigin dingè kònò.**

nen ka to. Dingèw ka kan ka lafa kosèbè, wala-
sa finyè don yòrò kana sòrò.

Ni jiri don, min kisè de bè dan jiri foro la, i
bè jiri kisè saba don dingè kelen kònò ka tègè
nyè kelen don u ni nyogòn cè, k'u datugu ni
bògò dàonin ye.

Jiri foro ladonni baaraw

- Samiyè tuma :

Binw bè bòbò ka jiri syènw lamini dògòkun
fila u turulen kò.

Jiri salenw bè nònabilo ni jiri syèn kuraw ye
kalo kelen u turulen kò.

Kòròshyènni bè kè ni daba ye, ni bin falenna
waati min, bin bòbò kò fè.

- Samiyè tèmènen kò :

Laburu bè kè ka jiri foro sènè ni misidaba ye
òkutòburu kalo la, suman sènèlenw selen kò
k'u tigè.

Tasuma kumbèn kènè bè saniya, ka nyama-
nyamaw furan ka bò tasuma kumbèn kènè kan.

Jiri foro bè kòlòsi walasa k'a tanga baganw
ka tinyèli ma.

tulon tè sèbè sa

Kabako saba

Nin kèra cènin dò ye. U ka dugu kònò, mògò si tè yen, min ye se "alahukibaro" fò la, janko bisimilayi...

Cè nin ko k'a bè taa dinyè dòn. A tèmèna ka don tunga fè, a taara se karamògò dò ma. A ko ale bòra a faso kònò k'a bè taa dinyè dòn, dinyè fana k'ale dòn. Sabu dinyè ye dòonin dòonin de ye, mògò si tè bérè dòn, belebele donbaga ye Ala ye.

Karamògò ko : "Nin tè baasi ve, n b'i kalan."

*
* *

A donna mori kalan na, fo a ye kuranè jigin. Tuma min na a ye kuranè ban, a ko k'a bè taa a ka faso kònò.

Karamògò ko : "I ma bérè kalan!"

A ko : "N ye min kalan, a bè n bò."

Karamògò ko : "Ayiwa, o tuma, ni dugu jèra, i bè taa nin yòrò masina la. Jiri sugu dò bè yen, i bè taa a bulu dò kari ka n'a di yan."

*
* *

Dugu jèra, cènin ye sira minè. A tilenna ka taama, ka si ka taama, ka dugu jè. Tile bò tuma, a sera dugu dò ma, so jòlen ka du kénè koori, nka so ninnu da jòlen bè kòfèla la. Cènin ko : "Nin ye kabako ye".

Sotigi ko : "Nin tè kabako ye, kabako bè nyè fè."

A tèmèna ka taa nyè fè. A

taara a sòrò misi saba bè dumuni na, u bè dumuni kè u kò fè, u bè ji min u kò fè, u bè kasi u kò fè.

A ko : "Eè, nin ye galoko ye dè, misi kà dumuni kè a ju fè!"

Misi saba ko : "Nin tè galoko ye, galoko bè nyè fè."

A tèmèna ka taa se warabilen caman na, dulòkiba b'u kan na, dò bè seli la, dò bè wurudi la, Makan taa nkòn bè ukun na.

A ko : "Nin ye kabako ye dè!"

Waraw ko : "Nin tè kabako ye. Taa nyè fè."

Cènin ko ale ma jiri ye, nka a ye koba saba ye, ko ale na segin yan.

*
* *

Cènin seginna, a taara fò karamògò ye ko ale ma jiri ye, fo kabako saba.

Karamògò ko : "O ye mun kabako ye sa, n denkè?"

Cènin ko : "Karamògò, n taara a sòrò, du dò jòlen bè ka du kénè koori, nka o su ninnu bée da bòlen ka sin wula kònò. O tè kabako ye wa?"

Karamògò k'o tè kabako ye, ko : "Ni dinyè laban sera, mògò si mago tè ye i ka du kònò, fo kòfèmògò wèrè de bara. An filè o tile la nin ye bi : mògò si mago tè i ka du kònò mògòw la bi."

A ko : "Kabako filanan, n taara a sòrò, misi saba bè dumuni kè u ju fè, u bè ji min u

ju fè, u bè kasi u ju fè. O tè galo ye wa ?

Karamògò ko : "O tè kabako ye : ni dinyè laban sera, o musow bè ban furu ma, fo ka a kè kamalen tigè ye. Ni y'i ban furu ma k'a kè jatòya ye, n'i y'u kétò ye k'u tè dumuni sòrò ka dun, fo n'u sira kamalenw fè k'o wari minè k'o don dumuni na k'a dun, n'a bè fò olu ma ko "balonjulaw"... I y'a dòn, an bè furu sa tile de la bi."

A ko : "Kabako sabanan, n y'a sòrò warabilen bè fuga kè-nè la, dò bè seli, dò bè wurudi la, dòw bè panpanni na, hiji taa nkòn bè u kunkolo la."

A ko : "O tè kabako ye. Dinyè laban mana se, mori min bè fini kolon don, mògò si ka sira tè o fè. A bè fò o ma ko : shè sogo nyimi morinin."

Fanto Dunbiya
Sanankòròbugu

